

УДК 347.941

Веб-сайт і веб-сторінка як докази у цивільному судочинстві

А. С. Штефан,

кандидат юридичних наук, завідувач відділу авторського права і суміжних прав НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

Аналізуються законодавчі положення, які регулюють порядок подання і дослідження веб-сайтів та веб-сторінок як доказів у цивільному судочинстві, та проблеми, які виникають на практиці при доказуванні змісту інформації, отриманої з мережі Інтернет.

Ключові слова: веб-сайт, сторінка, соціальна мережа, доказування інформації з мережі Інтернет.

Штефан А. С. Веб-сайт и веб-страница как доказательства в гражданском судопроизводстве

Анализируются законодательные положения, регулирующие порядок представления и исследования веб-сайтов и веб-страниц как доказательств в гражданском судопроизводстве, и проблемы, возникающие на практике при доказывании содержания информации, полученной из сети Интернет.

Ключевые слова: веб-сайт, страница, социальная сеть, доказывание информации из сети Интернет.

Shtefan Anna. Website and web page as evidence in civil proceedings

The article reviews the legislative provisions that regulate the submission and research of websites and web pages as evidence in civil legal proceedings, and an analysis of the problems encountered in practice in proving the content of information received from the Internet.

Keywords: website, page, social network, proof of information from the Internet.

15 грудня 2017 р. набрала чинності нова редакція ЦПК, у статті 100 якої веб-сайти і сторінки віднесені до видів електронних доказів. Практика використання таких доказів почала формуватися значно раніше, при цьому спостерігається тенденція до зростання кількості справ, у яких виникає потреба встановлення змісту інформації, розміщеної на веб-сайтах та окремих сторінках. Одночасно аналіз судових рішень вказує на низку проблем, які мають місце при доказуванні факту поширення інформації в мережі Інтернет і змісту такої інформації. Це зумовлює актуальність розгляду норм цивільного процесуального законодавства, яким передбачається використання веб-сайтів і сторінок як доказів у цивільному судочинстві, та оцінки стану правового регулювання цієї сфери.

© Штефан Анна Сергіївна – кандидат юридичних наук, завідувач відділу авторського права і суміжних прав НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

З огляду на те, що веб-сайт і сторінка набули правового статусу електронних доказів зовсім нещодавно, наукових праць, присвячених їх дослідженню в контексті нового процесуально-правового регулювання, поки що не було.

Норми нової редакції ЦПК, присвячені веб-сайтам і сторінкам як електронним доказам, є необхідними законодавчими новелами. В сучасних умовах мережа Інтернет виступає невід'ємним елементом життєдіяльності багатьох людей і містить сліди цієї життєдіяльності у вигляді певної інформації, за допомогою якої можуть підтверджуватися чи спростовуватися обставини, що входять до предмета доказування у цивільній справі. Однак положення ст. 100 ЦПК України, якою регулюється порядок подання електронних доказів, змістовно дуже близькі до аналогічних норм, передбачених для письмових доказів, і не враховують специфіку природи веб-сайтів і сторінок.

Відповідно до ч. 2 ст. 100 ЦПК електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій в порядку, передбаченому законом. З приводу подачі веб-сайту чи сторінки в оригіналі слід зазначити таке.

Веб-сайти та окремі сторінки зберігаються на серверах, котрі забезпечують обмін інформацією між користувачами мережі Інтернет. Коли йдеться про звичайний сайт, який має порівняно невеликий обсяг, такий сайт може міститися на одному сервері поряд з іншими сайтами. Великі сайти, зокрема сайти банків, які надають користувачам послуги інтернет-банкінгу, потребують роботи десятків серверів. Щоб подати до суду оригінал веб-сайту чи сторінки, необхідно вилучити з певного сервера жорсткий диск (чи декілька жорстких дисків) і доставити його до суду, при цьому доступ до всіх сайтів і сторінок, що містяться на цьому жорсткому диску (дисках), буде тимчасово втрачений. Тобто оригінал сайту чи сторінки неможливо подати до суду без припинення їх функціонування в мережі Інтернет. Якщо жорсткий диск сервера зберігає декілька різних сайтів чи сторінок, то їх функціонування також припиняється, що може завдати шкоди власникам цих сайтів (сторінок). Відповідно до ч. 2 ст. 13 ЦК при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб. Це правило поширюється і на реалізацію права на судовий захист, яка не може супроводжуватися порушенням прав інших осіб. Відтак вимога щодо подачі до суду оригіналу веб-сайту чи сторінки видається недоцільною, оскільки її виконання безпосередньо пов'язане з необґрунтованим обмеженням чи навіть порушенням прав власників веб-сайтів або сторінок.

Врешті у поданні до суду оригіналу веб-сайту чи окремої сторінки для ознайомлення з їх змістом немає практичної потреби. За винятком сайтів з різним рівнем доступу для різних груп користувачів, вся інформація, розміщена на сайті, може бути отримана будь-якою особою. Для того, щоб ознайомитися зі змістом сайту, необхідно знати його адресу і мати доступ до мережі Інтернет. Якщо особа, яка бере участь у справі, подала як доказ письмову роздруковку веб-сайту чи окремої сторінки або знімок (знімки) екрана в електронному вигляді,

то суд може оглянути відповідний сайт (сторінку) з метою встановлення та фіксування змісту, що прямо передбачено ч. 7 ст. 85 ЦПК. Коли ж на сайті встановлена градація доступу до інформації залежно від того, до якої групи належить той чи інший користувач, до суду може бути викликаний як свідок чи як спеціаліст адміністратор цього сайту. Маючи повний доступ, адміністратор сайту може забезпечити отримання судом тієї інформації із сайту, яка необхідна для встановлення обставин справи і яку суддя, не будучи зареєстрованим користувачем сайту, не може одержати безпосередньо.

Жорсткий диск сервера з оригіналом веб-сайту чи сторінки може бути необхідним для проведення судової експертизи з метою встановлення змісту інформації, яка була змінена чи видалена із сайту (сторінки). Проте на стадії пред'явлення позову вимога щодо подачі оригіналу веб-сайту або сторінки як доказу в цивільній справі видається такою, для якої немає достатніх підстав і реальної потреби.

Відповідно до ч. 3 ст. 100 ЦПК учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Це правило встановлює легітимний статус для роздрукованих на папері зображень веб-сайтів та сторінок, однак не уточнює, в який спосіб ці паперові копії мають засвідчуватися. Такий порядок передбачений для письмових доказів: відповідно до ч. 5 ст. 95 ЦПК учасник справи підтверджує відповідність копії письмового доказу оригіналу, який заходиться у нього, своїм підписом із зазначенням дати такого засвідчення. На мою думку, паперові копії електронних доказів, в тому числі веб-сайтів і сторінок, повинні засвідчуватися в такий же спосіб: особа підтверджує відповідність письмової копії оригіналу електронного доказу, який знаходиться в цієї особи або до якого вона має доступ, в тому числі з використанням мережі Інтернет.

У ч. 5 ст. 100 ЦПК передбачена можливість витребування оригіналу електронного доказу за клопотанням учасника справи або за ініціативою суду. Якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги. Вважаю, що для веб-сайтів і сторінок з цього правила повинен бути встановлений виняток, потребу в чому можна обґрунтувати так.

Окрім наведених вище міркувань щодо подання оригіналу веб-сайту чи сторінки, слід мати на увазі, що масштабні соціальні мережі, такі як Facebook, використовують десятки і навіть сотні тисяч серверів, при цьому визначити, на якому саме сервері міститься персональна сторінка певного користувача, технічно досить складно. Проте навіть за умови такої ідентифікації навряд чи існують достатні підстави для того, щоб вимагати від власника веб-сайту (особливо від того, котрий не є резидентом України) вилучити із сервера жорсткий диск, на якому містяться сотні чи тисячі сторінок різних користувачів, і надати його суду для ознайомлення з однією сторінкою. Оскільки подання

оригіналу веб-сайту чи сторінки без шкоди для його функціонування в мережі Інтернет неможливе, для цих видів електронних доказів повинен існувати інший порядок порівняння наданої копії з оригіналом, а саме огляд веб-сайту чи сторінки судом. Якщо копія відрізняється від оригіналу, це може свідчити про зміну інформації на веб-сайті (сторінці) та потребу в проведенні експертного дослідження, що буде розглянуто далі.

Відповідно до ч. 7 ст. 85 ЦПК суд за заявою учасника справи чи з власної ініціативи може оглянути веб-сайт (сторінку), інші місця збереження даних у мережі Інтернет з метою встановлення та фіксування їх змісту. В разі необхідності для проведення такого огляду суд може залучити спеціаліста. Ця норма є позитивним нововведенням, адже в умовах сьогодення мережа Інтернет є звичним явищем для значної кількості українських громадян. За даними дослідження, проведеного компанією KANTAR TNS на замовлення Google у 2017 р., 66% українців регулярно користуються Інтернетом для особистих цілей¹. Переглянути сайт чи сторінку та описати, що саме у них міститься, здатен кожен користувач мережі. На сьогодні відомо чимало прикладів, коли при розгляді цивільної справи суди здійснювали огляд сайтів і сторінок та фіксували зміст розміщеної на них інформації. Реалізація цього завдання не створює великої складності для суду, тим більше, що у разі необхідності залучений спеціаліст надасть необхідну допомогу для огляду сайту. Коли встановлення та фіксування змісту веб-сайту (сторінки) потребує спеціальних знань і не може бути здійснено судом самостійно або із залученням спеціаліста, суд для досягнення цієї мети може призначити експертизу (ч. 8 ст. 85 ЦПК).

Потреба у використанні спеціальних знань виникає у багатьох випадках, що пов'язано з особливістю функціонування веб-сайтів і сторінок.

Заінтересована особа здатна маніпулювати змістом сайту чи сторінки і запрограмувати його так, що залежно від браузера, часу відкриття і навіть провайдера Інтернет-послуг користувачі бачитимуть різний вміст однієї і тієї ж сторінки. Такі приклади поки що не поширені на практиці, однак не слід виключати можливість їх існування. З метою ілюстрації цієї можливості мій колега та я створили сайт www.fix.inf.ua. Він складається лише з однієї сторінки, однак при перегляді цього сайту в браузері Google Chrome та будь-якому іншому браузері змістовне наповнення цієї єдиної сторінки з однією і тією ж адресою різне.

При бажанні заінтересованої особи одна і та ж сторінка може мати різний зміст у кожному окремому браузері (Mozilla Firefox, Opera, Safari тощо), інформація на сторінці може змінюватися кожних 5 хвилин. Відомості про таке програмування іноді відображаються у вихідному коді сторінки, який

¹ Представляємо результати дослідження поведінки українського інтернет-користувача Google Connected Consumer Study 2017. URL: <https://ukraine.googleblog.com/2017/10/google-connected-consumer-study-2017.html> (дата звернення: 11.12.2017 р.).

доступний до перегляду будь-якому користувачу, і спеціаліст, залучений судом до огляду веб-сайту, здатний виявити ці відомості. Однак така можливість існує не завжди, зокрема, у кодї сайту www.fix.inf.ua, наведеного у прикладі вище, інформація про різне відображення сторінки у різних браузерах не міститься. У таких випадках виникає потреба у проведенні експертизи, яка дозволить виявити всі альтернативні версії, запрограмовані для певної сторінки.

Інформація на веб-сторінці може змінюватися, доповнюватися і видалятися. URL (Uniform Resource Locator), адреса сторінки в мережі Інтернет, вказує лише на місцезнаходження сторінки, однак не ідентифікує інформацію, розміщену на ній. У разі зміни інформації на сторінці адреса сторінки залишиться тією ж, в адресі сторінки не буде автоматично відображено, що мали місце якісь зміни. Уявімо ситуацію, коли на сторінці відповідача була розміщена певна інформація, яка після пред'явлення позову була змінена відповідачем. Скріншот сторінки, зроблений позивачем до пред'явлення позову, та огляд сторінки судом після відкриття провадження у справі покаже різний зміст інформації на сторінці. Якщо інформація була змінена, повністю видалена із сайту або прихована від перегляду, позивач фактично позбавляється можливості доведення факту існування інформації та її змісту в силу припинення існування оригіналу інформації чи відсутності доступу до нього.

Так, позивач просив визнати недостовірною та такою, що принижує його ділову репутацію, інформацію, що міститься в статті у мережі Інтернет на веб-сайті «РБК-Україна». Суд дійшов висновку, що простий знімок з екрану, на якому у вікні браузера відкрито веб-сторінку, та роздруківка її вмісту не є належними та допустимими доказами у цій справі. Інформація, на яку вказує позивач у позовній заяві, відсутня на сторінці www.rbc.ua. З цих підстав у задоволенні позову було відмовлено². У цій справі потрібна була експертиза, яка могла б показати, чи існувала певна сторінка на зазначеному сайті і яким був зміст інформації, розміщеної на цій сторінці.

Існує ще один спосіб встановлення змісту сторінки, відомості на якій зазнали змін чи були видалені: використання он-лайн сервісів, які дозволяють архівувати веб-сторінки і фіксувати в такий спосіб інформацію, розміщену на певній сторінці станом на дату архівації. Це створює можливість ознайомитися зі змістом збереженої в архіві сторінки, навіть якщо сама сторінка була змінена чи видалена. Залучений спеціаліст може продемонструвати суду принцип роботи веб-архіву, стабільність і незмінність збереженої архівної копії сторінки. Проте архівування персональних сторінок користувачів у соціальних мережах не завжди відобразить повний зміст сторінки: якщо в налаштуваннях конфіденційності вибрано, що публікації користувача можуть бачити тільки друзі цього користувача, в архіві буде збережена лише та частина сторінки, яка містить публікації користувача, відкриті для всіх.

² Рішення Печерського районного суду м. Києва від 24 травня 2017 р. Справа № 757/43218/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66859813> (дата звернення: 15.12.2017 р.).

Коли пост чи коментар особи у соціальній мережі були змінені, деякі соціальні мережі дають можливість переглянути історію редагування і побачити всі зміни, внесені у пост чи коментар. Однак видалення фотографії, відео, посту чи коментаря із соціальної мережі часто має своїм наслідком неможливість відновлення видаленої інформації. Для проведення такої експертизи потрібен доступ до оригіналу сторінки, яка зберігається на сервері. Проте навіть у разі ідентифікації сервера, на якому знаходиться певна сторінка, може виявитися, що він знаходиться на території іншої держави, що практично унеможливило доступ експерта до сервера.

У деяких випадках докази існування інформації, яка пізніше була видалена користувачем соціальної мережі, можна отримувати з інших джерел. Так, позивач опублікував пост на своїй сторінці у соціальній мережі Facebook, а відповідач з власної сторінки розмістив до цієї публікації три коментаря, які, на думку позивача, містять недостовірну інформацію. На підтвердження цього факту позивач надав скріншот сторінки своєї електронної пошти. Заперечуючи проти позову, відповідач зазначив, що він не додавав коментарів до зазначеного посту позивача, окрім того, до вказаної публікації позивача немає жодних коментарів не лише від відповідача, а й від будь-яких інших осіб. Суд встановив, що надані позивачем докази є неналежними та недопустимими, адже не доводять факт розміщення саме відповідачем відповідної інформації саме на офіційній сторінці позивача в соціальній мережі Facebook, а також не дають можливості ідентифікувати особу, яка таку інформацію нібито розмістила. Додавання відповідачем коментарів до посту позивача не здійснювалося, що підтверджено відповідачем у судовому засіданні. У задоволенні позову було відмовлено³.

У цій справі необхідно було залучати спеціаліста, який міг би пояснити, що згідно зі стандартними налаштуваннями аккаунту користувача на його електронну пошту надходять листи-повідомлення щодо кожної дії, вчиненої у соціальній мережі Facebook стосовно цього користувача: коли інша особа відмічає цього користувача у своїй публікації; коли чия-небудь публікація, до якої користувач додав коментар, була прокоментована будь-яким з друзів користувача; коли пост користувача був прокоментований іншим користувачем тощо. Судячи з наявності такого листа, позивач не заборонив системі Facebook надсилати йому повідомлення. Відтак позивач мав отримати три електронних листи від системи Facebook, кожен з яких мав назву «Особа __ прокоментувала вашу публікацію», а тіло листа містило речення «Особа __ прокоментувала вашу публікацію» (при цьому слово «публікацію» є активним гіперпосиланням, при натисканні на яке відбувається перехід на пост позивача у соціальній мережі Facebook), дату і час додавання коментаря та сам текст коментаря. Цими листами підтверджується факт додавання коментарів

³ Рішення Святошинського районного суду м. Києва від 14 вересня 2017 р. Справа № 759/13029/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68970942> (дата звернення: 15.12.2017 р.).

особою, зазначеною в листах, до публікації, вказаної у листах. Навіть якщо коментарі відповідача були видалені самим відповідачем, листи від системи Facebook підтверджують, що коментарі певного змісту до певної публікації існували. Позивачу потрібно було наполягати на залученні спеціаліста і надати суду доступ до скриньки своєї електронної пошти, що уможливило б встановлення обставин у цій справі.

Інша проблема доказування змісту сторінок у соціальних мережах пов'язана з можливістю зміни імені користувача відповідної сторінки. Коли така зміна відбувається, всі попередні публікації користувача стають доступними під новим іменем, а встановити, яким було попереднє ім'я, шляхом огляду сторінки неможливо. Наприклад, позивач надала знімки екрану, з яких випливає, що у соціальній мережі Facebook під іменем «Sandetska Natalia» була поширена інформація про позивача, яка має образливий характер та не відповідає дійсності. Суд встановив, що на час судового розгляду справи відповідач користується сторінкою в соціальній мережі Facebook під іменем «Natalyia Sandetska», а не «Sandetska Natalia», як зазначала позивач. Суд дійшов висновку, що доказів на підтвердження поширення інформації саме відповідачем не надано, що стало підставою для відмови у задоволенні позову⁴.

У цій справі могла мати місце зміна імені користувача, не виключено й те, що один і той же користувач має дві сторінки з різними варіантами написання свого імені англійською транслітерацією. Також цілком вірогідно, що існують два незалежних один від одного користувачі з іменем «Наталія Саднецька», а спірна інформація була поширена на сторінці користувача, який не є відповідачем у справі. Єдиним виходом у таких ситуаціях, напевно, було б отримання довідки від адміністрації Facebook про те, чи відбулася зміна імені користувача і якщо так, то яким було попереднє ім'я користувача і коли була здійснена його зміна. В судовій практиці поки що не зустрічалось випадків витребування доказів від власника зарубіжного сайту, стосовно соціальної мережі Facebook у судових рішеннях зазвичай вказується, що цей сайт не адмініструється в Україні. Також у разі існування двох сторінок з подібним іменем користувача (чи різними іменами, адже при реєстрації аккаунту в соціальній мережі справжність імені користувача не перевіряється) можливе проведення експертизи на предмет встановлення того, чи є автором текстів публікацій, поширених від імені користувача на обох сторінках, одна і та ж особа, чи тексти таких публікацій написані різними особами.

Також слід враховувати, що доступ до посту, опублікованого на персональній сторінці у соціальній мережі, може бути обмежений колом друзів користувача, поіменним списком окремих друзів. Це безпосередньо впливає на те, яку інформацію може отримати суд при огляді персональної сторінки у соціальній мережі: не будучи «другом» відповідного користувача, жодна особа не бачитиме публікацію, поширену виключно для друзів.

⁴ Рішення Апеляційного суду Івано-Франківської області від 09 жовтня 2017 р. Справа № 346/5723/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69550614> (дата звернення: 15.12.2017 р.).

Як свідчать розглянуті приклади, визнання веб-сайту і сторінки видами електронних доказів та законодавчо встановлена можливість їх огляду судом не гарантують їх ефективного використання для встановлення обставин справи. Необхідно уточнити положення ЦПК, які стосуються подання і дослідження веб-сайтів і сторінок як доказів у справі. Також необхідно на рівні постанови Пленуму Верховного Суду України вирішити питання щодо статусу інформації з веб-архівів, можливості використання як доказу відеозапису огляду сайту чи сторінки, належних і допустимих доказів для доказування змісту інформації, розміщеної на персональній сторінці у соціальній мережі.

Shtefan Anna. Website and web page as evidence in civil proceedings

On December 15, 2017, a new version of the CPC came into force and Article 100 of which lists web sites and pages as electronic evidence. The analysis of the rules of the CPC shows that the problem of proving the content of a website or a separate page is not completely resolved and the provisions governing the submission and investigation of websites and pages need to be substantially revised.

Electronic evidence shall be submitted in the original or in an electronic copy certified in accordance with the procedure provided for by law. In order to file the original of a website or page, it is necessary to remove a hard disk (or several hard disks) from a certain server and bring it to court, while access to all sites and pages contained on this hard disk (disks) will be temporarily lost. That is, the original site or page can't be sued without interrupting their operation on the Internet. If the server hard disk stores several different sites or pages, their operation also stops which may harm rights of the owners of those sites (pages). In accordance with Part 2 of Art. 13 of Civil Code in the exercise of its rights the person is obliged to refrain from actions that could violate the rights of other persons. This rule applies to the exercise of the right to judicial protection, which can't be accompanied by a violation of the rights of others. Therefore, the requirement to submit to the court the original of a website or a page does not seem appropriate since its execution is directly related to unreasonable restrictions or even violation of the rights of the owners of websites or pages. A server hard disk with the original of a website or a page may be necessary to conduct forensic examination in order to establish the content of information that has been modified or removed from the site (page). However, at the stage of filing a claim the requirement to file the original of a website or page as evidence in a civil case appears to be lacking in sufficient grounds and real needs.

In accordance with Part 7 of Art. 85 of the CPC court may, through a participant's application or on its own initiative, inspect the website (page), other places of data storage on the Internet in order to establish and record their contents. If necessary, a court may involve a specialist to conduct such an examination. This norm is a positive innovation because in today's conditions the Internet network is a common occurrence for a significant number of Ukrainian citizens. There are many examples when considering a civil case the courts reviewed the sites and pages and fixed the content of the information on them. When establishing and fixing the content of a website (page) requires special knowledge and can't be performed by a court alone or with the involvement of a specialist the court may appoint an expert examination to achieve this purpose.

The need to use of the special knowledge may occur in many cases due to the peculiarity of the functioning of websites and pages:

1. An interested person can manipulate the content of a site or page and program it so that depending on the browser, the opening time and even the ISP users will see different contents of the same page. Such examples are not yet common in practice but the possibility of their existence should not be ruled out. In order to illustrate this opportunity my colleague and I created the site www.fix.inf.ua. It consists of only one page but when browsing this site in Google Chrome and in any other browser, the content of this single page with the same address is different.

2. Information on the webpage may be changed, supplemented and removed. The URL (Uniform Resource Locator), the page address of the Internet, indicates only the location of the page but does not identify the information contained therein. If you change the information on the page, the page address will remain the same; the page address will not automatically reflect that any changes have taken place.

3. When a person's post or comment on the social network has been changed, some social networks allow you to view the history of the edit and see all the changes made to the post or comment. However, removing a photo, video, post, or comment from a social network often results in the inability to recover deleted information.

4. Another problem of proving the content of pages in social networks is the ability to change the user's name of the page. When such a change occurs, all previous user publications become available under a new name, and it is not possible to determine what the previous name was when reviewing the page.

5. Access to a post published on a personal page in the social network may be limited by a circle of user's friends, a list of individual friends. This directly influences what information the court can get when reviewing a personal page in a social network: without being a 'friend' of the respective user, no person will see a publication distributed exclusively to friends.

These examples reviewed that the recognition of the website and the page by electronic evidence and the legally established possibility of their review by the court do not guarantee their effective use to establish the circumstances of the case. It is necessary to clarify the provisions of the CPC relating to the submission and research of websites and pages as evidence in the case. It is also necessary at the level of the decision of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine to decide on the status of information from web archives, the possibility of using as evidence of a video review of a site or page, the appropriate and admissible evidence to prove the content of information posted on a personal page in the social network.

Keywords: website, page, social network, proof of information from the Internet.